Adrian MIHALACHE

Il faut savoir...

Când relația umană s-a degradat, *trebuie să știi* – cânta odată Charles Aznavour – să te ridici cu fermitate și să te retragi cu demnitate. Bunul gust nu acceptă implorările sacadate ale lui Jacques Brel (*„Nu mă părăsi", „Ne me quitte pas!"*); despărțirea este un ritual care integrează gesturi măsurate, postúri studiate, replici mordante într-o structură dramatică de efect. Teatrul codifică atent acest ritual și-l expune în scenele tari de ruptură la rampă, din care piesele ne oferă o largă varietate. Cultura de masă preia ritualul teatral și-l simplifică, reducându-l la poză și oftat. Amatorii de șansonete se despart fie cu umilitate, fie cu duritate. Numai cine frecventează teatrul știe să se despartă frumos.

Când începe tragedia lui Racine, hotărârea lui *Titus* de a renunța la *Berenice* e luată. Anticipându-l pe Henric al IV-lea, care avea să spună că Parisul merită o liturghie, *Titus* a decis că Roma merită o despărțire. Iubita lui este evreică și regină: în ochii poporului și Senatului roman, două defecte majore. Evreică, ea face parte din poporul turbulent, care nu se resemnează să accepte *Pax Romana*. Regină, ea amintește de Cleopatra, seducătoare și amenințătoare totodată. Racine nu ne povestește antecedentele despărțirii, ele fiind, pe atunci, parte din cultura generală.

Titus o cunoscuse pe *Berenice* în timpul campaniei din Iudeea, unde ajunsese în fruntea legiunilor romane. Era capabil de orice pentru a restabili ordinea, chiar de sacrilegiu: avea să dărâme templul din Ierusalim. Fiică a lui *Herod Agrippa I, Berenice,* ca suverană a Chalcisului și Ciliciei, își luase distanțele față de destinul patriei sale, încercând să se interpună în conflictul dintre Roma și Iudeea ca mediatoare. Nu avea vâna de luptătoare a *Iuditei,* ci subtilitatea diplomatică a *Esterei.* Intervenise, cu toate riscurile, pe lângă procuratorul *Gessius Florus,* pentru a-l influența în favoarea evreilor, dar și pe lângă revoltații evrei, pentru a-i disuada, încercând, în zadar însă să evite masacrele și distrugerile. N-a putut să convingă, dar a reușit să seducă. Cuceritorul a plecat fruntea, cucerit de farmecul ei. A dus-o la Roma, nu ca pe un trofeu, ci ca pe o comoară.

Cinci ani s-au iubit, sfidând reprobarea socială. La urcarea pe tron, însă, pentru *Titus* a venit momentul să aleagă, iar alegerea lui a fost contrară celei pe care Edward al VII-lea avea s-o facă, renunțând la coroană pentru Mrs. Simpson. Despărțirea lui *Titus* de *Berenice* se derulează decoros, respectând regula unității de acțiune, timp și loc. Ea este exemplară atât la nivelul dramatic, cât și la cel psihologic.

Slab de înger, ca orice bărbat în situații similare, *Titus* vrea să evite confruntarea cu lacrimi și explicații. Îl pune pe minabilul său rival, *Antiochus,* regele Comagenei (aflată la nordul Siriei de azi), îndrăgostit fără speranță de *Berenice,* să-i dea acesteia reaua vestire. Ar fi chiar încântat ca *Antiochus* s-o

consoleze pe regina abandonată, e gata să le ofere până și compensații teritoriale. *Berenice* începe prin a se minți singură, atribuind geloziei intenția lui *Titus* de a o abandona, ceea ce are darul s-o încurajeze („Titus e gelos, deci e îndrăgostit"). Înțelegând repede că lucrurile stau mai rău decât atât, forțează întrevederea, silindu-l pe *Titus* să se declare. Proaspătul împărat începe prin a se îmbărbăta singur („hai să nu ne înduioșăm"), apoi explică de ce e nevoit să asculte de vocea rațiunii, aceeași cu vocea datoriei, și nu de cea a inimii. *Berenice* răspunde cu reproșurile clasice: dacă oricum n-aveai intenții serioase, de ce ai început relația, de ce n-ai renunțat la mine mai de mult, cum au dorit-o atâția, pe care i-aș fi putut învinui, de ce să ne despărțim tocmai acum, când totul e-n puterea ta etc. etc. Aici vine argumentul esențial, care, dacă n-o reduce la tăcere, o descurajează definitiv. *Titus* este acum un altul, el a evoluat de la contestatarul („șaizecioptist", am zice astăzi), care „nu raționează, ci cere imposibilul", la responsabilul rezonabil, pentru care „nu se pune problema de a trăi, ci de a domni". „Marele regizor" i-a dat un alt rol de jucat, nu-i rămâne decât să și-l asume. Inconsecvența, pe care iubita i-o reproșează, nu este decât *amor fati*, acceptare bucuroasă a propriului destin. Discursul *Berenicei* trece atunci în registrul poetic („de-aici într-o lună, de-acum într-un an, cum am putea răbda ca-ntinderea mărilor să ne despartă?"), aducându-l aproape în starea de a ceda. Ea se mulțumește însă doar cu reînnoirea legământului de iubire, fără a se folosi de consecințele lui. Piesa se încheie aici: dragostea n-a fost învinsă, dar trecutul a fost consumat. Despărțindu-se de femeia iubită, bărbatul se desparte de propria lui ipostază, acum uzată. Iubirea lui reprimată nu este decât o iubire perimată.

Când *prințul Hal,* ajuns rege, se desparte *de Falstaff*, tovarășul său de ștrengării, o face din aceleași motive ca și *Titus,* când renunță la *Berenice.* Și-a jucat bine rolul de playboy, acum trebuie să-l joace pe cel de rege. Zilele de joacă și de experimentare au trecut, este momentul să arate de ce e-n stare. Bărbatul care se desparte, indiferent de cine o face, urmărește să se depășească pe sine. Femeia, în schimb, se desparte pentru a se împlini.

Eliza Doolittle a fost transformată de *Higgins,* Pygmalion-ul ei, dintr-o florăreasă frustă într-o lady cu fițe și sensiblerii. Ea înșală așteptările publicului, care o vrea recunoscătoare, calmă și caldă, alături de mentorul ei. Nu se desparte pentru că ar fi depășit relația: Shaw are grijă să ne povestească în postfață că va rămâne prietena profesorului, chiar dependentă de sfaturile și ajutorul lui. Simte însă nevoia să-și afirme precara ei independență, deoarece trăiește o criză de identitate. Ea vrea să se fixeze într-o ipostază stabilă, nu să se lase în voia rolurilor pe care un altul i le-ar atribui. Femeia se desparte pentru a se regăsi, nu pentru a se schimba.

Nora lui Ibsen nu face altfel. Experiența dură pe care a trăit-o îi arată cine este ea cu adevărat: o personalitate tare, care știe să-și asume riscuri și să le domine. Se desparte de soțul laș, care crede că-i mai poate inspira altceva decât compătimire, nu pentru a evolua, ci pentru a se afirma: așa cum deja este, nu cum ar putea deveni.

Oamenii se despart de trecut râzând și unii de alții plângând. Teatrul îi învață că se pot despărți fără emoții violente, cu eleganță și detașare.